РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Шилюка Петра Петровича
на тему «Економічні дисбаланси та механізми стабілізації підприємств будівельного девелопменту в умовах системної невизначеності»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»)

1. Актуальність теми та значення розв'язаного наукового завдання

Дисертація присвячена проблемі, що має істотне теоретичне і практичне значення для функціонування підприємств будівельного девелопменту. Така діяльність поєднує довготривалий інвестиційний цикл, значну капіталомісткість, високу залежність від залученого фінансування, взаємопов'язаність проєктів та учасників, а також часовий розрив між авансуванням ресурсів і надходженням доходу. За цих умов окремі фінансові відхилення можуть накопичуватися, взаємно посилюватися та позначатися на спроможності підприємства завершувати проєкти і підтримувати безперервність діяльності.

Актуальність дослідження зумовлена потребою перейти від фіксації окремих негативних показників до системного виявлення порушень економічних пропорцій, їх оцінювання та добору відповідних стабілізаційних рішень. Особливої ваги ця проблематика набуває за системної невизначеності, коли змінюються умови фінансування, попит, вартість ресурсів, строки виконання робіт і доступність партнерських ресурсів. Для будівельного девелопменту своєчасне розпізнавання таких змін є важливою передумовою обґрунтованого управління портфелем проєктів та ресурсами підприємства.

2. Дослідницька концепція, постановка завдань та методологічний інструментарій

Дослідницька концепція дисертації ґрунтується на розумінні економічного дисбалансу як системного порушення взаємопов'язаних пропорцій, що може накопичуватися, поширюватися між функціональними контурами підприємства та змінювати режим його функціонування. Такий підхід дає змогу розглядати дисбаланс не лише як окреме відхилення від нормативного значення, а як процес, пов'язаний із тривалістю, глибиною, поширенням і спроможністю підприємства компенсувати негативний вплив.

Постановка завдань узгоджується з метою дослідження і побудовою роботи. У першому розділі створено теоретико-методологічне підґрунтя, у

другому сформовано підходи до виявлення й оцінювання дисбалансів, у третьому розроблені результати застосовано для обґрунтування стабілізаційних рішень. Ця послідовність забезпечує логічний перехід від понятійного апарату до методичного забезпечення та прикладного використання.

Методологічний інструментарій охоплює системний, структурно-функціональний і порівняльний аналіз, економіко-статистичні та економіко-математичні методи, багатовимірний аналіз, кластеризацію, ідентифікацію режимів, сценарний і багатокритеріальний аналіз. Їх поєднання відповідає міждисциплінарному характеру предмета дослідження. Важливо, що застосування методів спрямоване на розв'язання конкретних аналітичних завдань: виявлення латентних порушень, оцінювання їх проявів і визначення можливих напрямів стабілізаційного впливу.

Здобувач послідовно розкриває заявлену проблематику, поєднуючи теоретичне осмислення економічного дисбалансу з розробленням методичного інструментарію його ідентифікації та практичними пропозиціями щодо стабілізації. Наукове завдання має комплексний характер, а його розв'язання спрямоване на підвищення обґрунтованості управлінських рішень у підприємствах будівельного девелопменту.

3. Оцінка змісту та результатів основних розділів дисертації

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження економічних дисбалансів підприємств будівельного девелопменту» розглянуто еволюцію наукових уявлень про рівновагу, збалансованість і дисбаланс у функціонуванні підприємств. Автор опрацьовує теоретичні підходи різних наукових напрямів та обґрунтовує доцільність системного бачення економічних порушень. Цінним є прагнення розмежувати дисбаланс із суміжними поняттями ризику, нестійкості та кризового стану й пов'язати його характеристики з відтворенням економічної спроможності підприємства.

У розділі розкрито особливості системної невизначеності у будівельному девелопменті та її вплив на формування дисбалансів. Розроблена типологічна логіка дає змогу враховувати різні функціональні контури, рівні прояву та можливість міжконтурного поширення порушень. Обґрунтовані принципи стабілізації — часової синхронізації, портфельної сумісності, мережевої замінності, достатності компенсаційного потенціалу й керованої реконфігурації — формують змістовну основу для подальшого методичного опрацювання теми.

Другий розділ присвячено методології ідентифікації та оцінювання економічних дисбалансів. Автор розробляє багатоступеневий підхід до

виявлення латентного тиску, визначає набір структурних і динамічних показників, пропонує логіку діагностування режимів функціонування підприємства та рівнів глибини дисбалансу. Наукова цінність цього розділу полягає у спробі інтегрувати різнорідні сигнали в послідовну діагностичну процедуру, що має допомогти виявляти несприятливі зміни до того, як вони набудуть форми відкритої дестабілізації.

У третьому розділі розроблено та апробовано підходи до формування стабілізаційних траєкторій. Диференціація інструментарію залежно від функціонального профілю й глибини дисбалансу поєднується зі сценарним обґрунтуванням управлінських рішень та перевіркою порогових параметрів. Запропоновані режими, сценарії й траєкторії структурують вибір дій та дають змогу оцінювати їх у контексті результативності, вартості й ризику. Прикладні розрахунки на даних підприємств будівельного девелопменту демонструють спосіб використання розробленої методики та її потенціал для управлінської діагностики.

Висновки до розділів і загальні висновки відповідають основному змісту проведеного дослідження. Дисертація має цілісну структуру, а послідовність викладення дає змогу простежити зв’язок між науковою проблемою, методичними розробками та отриманими результатами.

4. Наукова новизна та характер особистого наукового внеску

Наукова новизна дисертації полягає у розвитку теоретичних і методичних положень щодо ідентифікації, оцінювання та стабілізації економічних дисбалансів підприємств будівельного девелопменту. До найбільш вагомих результатів належать удосконалення підходу до визначення дисбалансів через аналіз взаємозалежних економічних пропорцій; формування системи оцінювання структурних і динамічних порушень на рівнях «проєкт — портфель — підприємство»; обґрунтування режимного підходу до діагностики стану підприємства; розвиток інструментарію диференціації стабілізаційного впливу та сценарного вибору траєкторії.

Позитивної оцінки заслуговує прагнення автора поєднати діагностичну і управлінську складові дослідження. Методичні результати зорієнтовані не лише на опис стану підприємства, а й на формування інформаційного підґрунтя для вибору способу реагування. Запропоноване розуміння компенсаційного потенціалу та принципів стабілізації розширює можливості аналізу взаємодії фінансових, ресурсних, операційних і портфельних характеристик.

Аналіз дисертації та публікацій здобувача свідчить про самостійний характер виконаного дослідження. Особистий внесок автора полягає у формулюванні й обґрунтуванні наукових положень, розробленні методичних підходів, виконанні аналітичних розрахунків та підготовці практичних рекомендацій. У співавторських працях використано результати, що належать здобувачеві, відповідно до зазначеного у дисертації особистого внеску.

5. Практичне значення результатів та можливості їх управлінського використання

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю застосування розробленої методології для систематизації економічних сигналів, виявлення потенційних зон дисбалансу та попереднього обґрунтування стабілізаційних рішень. Запропоновані інструменти можуть бути корисними для керівників і фінансових служб підприємств будівельного девелопменту, аналітиків, що супроводжують проєктні портфелі, а також фахівців, залучених до оцінювання фінансового стану та планування заходів відновлення.

Практична апробація результатів підтверджується матеріалами щодо їх використання підприємствами та організаціями, наведеними у дисертації. Окремі положення застосовано в освітньому процесі Київського національного університету будівництва і архітектури. Апробаційні матеріали свідчать про прикладну спрямованість дослідження та можливість адаптації його результатів до аналітичних і навчальних завдань.

Практичний інструментарій дисертації має передусім діагностичний і методичний характер. Його управлінська цінність полягає у впорядкуванні процесу оцінювання стану підприємства та в окресленні варіантів реакції з урахуванням обмеженості ресурсів і невизначеності зовнішнього середовища. Конкретне застосування рекомендацій потребуватиме врахування внутрішньої проєктної інформації та особливостей системи управління кожного підприємства, що є природною умовою використання інструментарію такого типу.

6. Повнота оприлюднення, апробація та особистий внесок здобувача

Основні результати дисертації оприлюднено у 20 наукових працях здобувача, серед яких статті у 8 (заліковий обсяг 6) фахових виданнях України, публікації в 5 міжнародних наукових виданнях та 7 матеріалах наукових конференцій. За змістом оприлюднені праці охоплюють теоретичні засади дослідження, методику ідентифікації та оцінювання дисбалансів, а також підходи

до стабілізації підприємств будівельного девелопменту. Наведені у дисертації відомості про апробацію засвідчують представлення результатів на науково-практичних заходах.

Зміст публікацій за темою дисертації відповідає її основним положенням і підтверджує належний рівень наукової комунікації результатів. Авторський внесок у спільних працях визначено у дисертації. Під час розгляду роботи не виявлено положень, які давали б підстави сумніватися у самостійному характері її виконання.

7. Академічна доброчесність і загальна оцінка оформлення дисертації

Дисертацію перевірено на текстові збіги програмним забезпеченням КНУБА (системою StrikePlagiarism.com). У звіті зазначено коефіцієнт подібності 1 — 2,41 %, коефіцієнт подібності 2 — 0,93 % та коефіцієнт цитування — 1,38 %. Розглянувши звіт у зіставленні зі змістом дисертації, вважаю, що основна частка зафіксованих збігів припадає на показники фінансової звітності підприємств із відкритих джерел, а також на усталені терміни й вирази; використані джерела належно зазначено у списку використаних джерел.

За результатами змістового розгляду роботи та поданого звіту підстав для встановлення академічного плагіату не виявлено. Ознак фабрикації або фальсифікації даних чи результатів дослідження також не встановлено. Дані фінансової звітності мають визначене джерельне походження, а виклад методичних процедур і результатів у роботі є послідовним.

Дисертацію оформлено відповідно до загальноприйнятих вимог до кваліфікаційних наукових праць. Робота містить анотації українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки. У цілому виклад є логічним і послідовним, таблиці та рисунки доповнюють основний текст, а додатки містять матеріали, що дають змогу ознайомитися з розгорнутими аналітичними та розрахунковими результатами.

8. Дискусійні положення та питання, що потребують додаткового обговорення

Позитивна оцінка дисертації не виключає окремих зауважень і дискусійних положень, які можуть бути предметом подальшого наукового обговорення:

1) У таблиці 1.1 (с. 52–53) подано послідовність переходу від індикатора і порогового сигналу до структурної діагностики та ідентифікації економічного дисбалансу; як міжнародний орієнтир згадано європейську процедуру Macroeconomic Imbalance Procedure. Для виразнішого методологічного обґрунтування авторського підходу було б доцільно коротко зіставити цю

процедуру з логікою діагностики підприємства. Перевагою такого зіставлення стало б виявлення спільних принципів раннього попередження та поглибленої оцінки взаємозв’язків; водночас слід окреслити межі перенесення макроекономічних індикаторів і порогів на рівень підприємства, де суттєвими є фаза проєктів, портфельна структура й доступність внутрішніх даних. Це допомогло б точніше показати, які елементи міжнародного підходу адаптовано в дисертації, а які потребують галузевої модифікації.

2) У текстовому описі груп підприємств комунального сектору (с. 247–248) слушно враховано їхню особливу роль у забезпеченні суспільно важливих послуг. Для повнішого врахування цієї специфіки доцільно було б доповнити фінансові критерії оцінювання показниками суспільної цінності — безперервності послуг, охоплення споживачів, доступності та внеску у відновлення інфраструктури. Такий підхід, наприклад через аналіз суспільних витрат і вигід або багатокритеріальне оцінювання, дав би змогу відрізнити фінансову неефективність від об’єктивно зумовлених витрат на виконання соціальної функції, особливо в умовах воєнного стану та відбудови.

3) У таблиці 3.4 (с. 203) сценарії системної невизначеності сформовано за ринково-монетизаційним, фінансовим, ресурсно-вартісним і часовим каналами. Така конструкція дає змогу досліджувати поєднання економічних шоків, однак для умов воєнного стану її варто було б доповнити окремим сценарним шаром прямих воєнних впливів: пошкодженням або втратою об’єктів, перервами енергопостачання, обмеженнями доступу до майданчиків, дефіцитом працівників, зміною попиту через переміщення населення та доступністю страхового і бюджетного фінансування. Методично корисним було б розвести первинну подію, канал її передавання та вторинний фінансовий наслідок, а взаємопов’язані ризики моделювати як комбіновані, а не незалежні шоки. Для параметризації можна залучити офіційні дані про пошкодження й потреби відновлення, регіональні показники будівництва та відкриті макрофінансові дані, окремо зазначивши межі їх повноти й порівнянності.

4) На рис. 3.1 (с. 222) підприємства розміщено у двовимірному просторі структурної вразливості S та тиску на результативність P; на полі також показано кольорові маркери й розділові лінії. Для самостійного прочитання рисунка доцільно було б додати легенду кольорів і підписати зони, утворені пороговими лініями, або безпосередньо пояснити їх у підрисунковій примітці. Якщо кольори позначають кластери чи типи підприємств, це слід зазначити; якщо вони мають лише графічне призначення, варто уніфікувати їх. Додаткове пояснення

нормування осей і критерію проведення меж допомогло б читачеві відтворити економічну інтерпретацію позиції кожного підприємства та уникнути неоднозначного трактування близьких до меж точок.

5) У додатках порушено послідовність нумерації: на с. 290 розміщено Додаток 2, на с. 300 — Додаток 3, а на с. 313 знову зазначено «ДОДАТОК 2»; далі, на с. 318, починається Додаток 5. Імовірно, на с. 313 має бути позначено Додаток 4. Це редакційно-технічне питання не впливає на зміст результатів, однак його виправлення полегшило б навігацію між текстом дисертації та додатковими матеріалами.

6) На с. 25–29 наведено перелік умовних позначень українською та англійською мовами. У ньому позначення EBTM і EBTm мають однакове англійське розшифрування Earnings Before Tax Margin, але різні українські відповідники, що може ускладнювати однозначне прочитання формул і таблиць. Доцільно було б уніфікувати назви показників та уточнити переклад спеціальних термінів відповідно до усталеного фахового вжитку.

7) На с. 318–328 додатка з аналітично-розрахунковими таблицями до п. 3.1 зазначено, що оцінка рівня глибини дисбалансу є попередньою діагностичною оцінкою за відкритою фінансовою інформацією, оскільки проєктно-фазові, контрактно-мережеві та окремі трансмісійні характеристики потребують внутрішніх даних. Для зручності практичного використання результатів було б доцільно безпосередньо у відповідних таблицях розмежувати показники, отримані прямим розрахунком, проксі-показники та експертні оцінки, а також коротко пояснити їхню роль у визначенні підсумкового діагностичного рівня.

Наведені зауваження мають дискусійний і редакційно-методичний характер, не знижують загальної позитивної оцінки дисертації та не ставлять під сумнів обґрунтованість її основних наукових результатів.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Шилюка Петра Петровича на тему «Економічні дисбаланси та механізми стабілізації підприємств будівельного девелопменту в умовах системної невизначеності» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому розв’язано актуальне наукове завдання з розвитку теоретико-методологічних засад, удосконалення методичних підходів та формування інструментарію ідентифікації, оцінювання і стабілізації економічних дисбалансів підприємств будівельного девелопменту.

Наукові результати дисертації мають належний рівень новизни, теоретичне та практичне значення; висновки обґрунтовані, а зміст роботи відповідає її меті та поставленим завданням.

За змістом і результатами дисертація відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом МОН України від 12 січня 2017 року № 40, та предметному полю спеціальності 051 «Економіка», визначеному стандартом вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, затвердженим наказом МОН України від 10 травня 2022 року № 424.

Вважаю, що дисертація відповідає вимогам чинного законодавства України та нормативних документів щодо підготовки здобувачів ступеня доктора філософії, а її автор, Шилюк Петро Петрович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»).

Рецензент:
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
в будівництві
Київського національного
університету
будівництва і архітектури Ніна ПЕТРУХА